

zig. Het eerste was, dat deze ervaringen het wezen van het christelijk geloof uitmaakten; en het tweede, dat ieder christen afzonderlijk persoonlijk en zelfstandig tot geloof komen moest. Godservaring betekende individuele ervaring.

De functie van een dergelijke ervaring laat zich het beste met de Engelse uitdrukking 'experimental christianity' omschrijven. Niemand heeft zich grondiger met deze 'experimental christianity' beziggehouden dan de ook in Nederland welbekende Thomas Chalmers.²⁷ De Schot maakte onderscheid tussen 'theoretische' en 'praktische' overtuigingen. Ieder ook maar enigszins logisch denkende mens zou moeten onderkennen dat het christendom in de wereldgeschiedenis een positieve bijdrage heeft geleverd - bijvoorbeeld bij de civilisatie van de volkeren. Het op gezond verstand gebaseerde inzicht dat het christendom superieur is aan andere religies, had echter niets met godservaring van doen, aangezien de nabijheid Gods, zoals die zich in bekering en heilszekerheid toont, alleen een geschenk van de Heilige Geest is. Dit voerde zo van de 'speculatieve' naar de 'praktische' overtuiging. De godservaring leidde van een religie van het verstand naar een religie van het hart. Hofacker meende precies hetzelfde als Chalmers, toen hij de gebedswens formuleerde: 'Der Herr ... treibe uns alle aus der Spekulation in die Erfahrung'.²⁸ Opvallend genoeg komt dit denken overeen met de Neologie uit de Verlichtingstijd. De Neologie liet namelijk geenszins het verstand de plaats innemen van de openbaring. Veeleer plaatste de Neologie verstand en openbaring in verband met elkaar. Wat God de Schepper in de natuur en in de mens onthult, werd door het gebruik van het verstand herkend. De christelijke openbaring miskent zulke ervaringen niet, maar verhoogt en voltooit ze. Vrome ervaring bevestigt deze overgang van de natuur naar de openbaring.²⁹ De opwekkingstheologie van Chalmers was volgens hetzelfde principe opgebouwd. Naar zijn mening waren de aanhangers van een dergelijke 'experimental christianity' in de minderheid. Niettemin vormden ze het zuurdesem van het Rijk Gods. Deze onderscheiding van twee vormen van christendom is van fundamenteel belang voor de opvatting over de kerk.

De godservaring diende de ontdekking en bevestiging van het individuele en het individu. Wat over bekeringen in het piëtisme opgemerkt is, gold eveneens de opwekkingsbeweging. Men zag in de persoonlijke ervaring

27. Zie b.v. een brief d.d. 26 februari 1825, in: *A selection from the Correspondence of the late Thomas Chalmers*, ed. by W. Hanna, Edinburgh, London, 1853, 124.

28. Knapp (n. 10), 251.

29. W. Sparn. 'Vernünftiges Christentum. Über die geschichtliche Aufgabe der theologischen Aufklärung im 18. Jahrhundert in Deutschland'. In: *Wissenschaften im Zeitalter der Aufklärung*, hg. von R. Vierhaus, Göttingen, 1985, 43.